

“Després d’un incendi, cal no fer res”

Els incendis han fet acte de presència a casa nostra. La secada fa preveure un estiu complicat. En parlem amb Artemi Cerdà (Annaur, 1967), un catedràtic de geografia física de la Universitat de València que, després de vint anys d’investigació, ens convida a fer un gir de 180 graus en la manera de mirar-nos els incendis. “El foc –diu– ha de ser el nostre aliat.”

Defenseu que els incendis no són una cosa tan tràgica com pareix. A primer colp d’ull, qualsevol diria que sou un piròman!

—[Somriu.] En absolut. Passa que hi ha una visió errònia del foc. El foc ha estat un element fonamental a la vida dels homes. De fet, sense el foc no seríem humans. En tant que espècie dèbil, fou fonamental per a poder exercir un cert control sobre el territori i la resta d’espècies. El foc s’utilitza de fa més d’un milió d’anys per a caçar, obrir clarianes, obtenir terres de cultiu, netejar camps, fer més accessible el territori... El foc sempre ha estat un aliat de l’home. Fins els 60, la gent que vivia als pobles l’utilitzaven.

—**D’acord, però això és diferent de defensar els incendis...**

—Els incendis formen part de l’ecosistema mediterrani i el configuren tal com el coneixem avui. Els anys d’investigació ens diuen que la flora està preparada per a regenerar-se tota sola una volta ha passat un incendi. Hem vist que hi ha llavors que són més viables si reben un colp de calor o que el fum ajuda algunes plantes a germinar millor. Per tant, des del punt de vista estrictament ambiental, les investigacions ens diuen que els incendis no són el gran desastre. Ara, és molt diferent si parlem de les conseqüències que el foc té sobre les propietats privades i les vides humanes.

Salvaguardar-les resulta prioritari. Però, una volta posades les vides humanes i les propietats a recer, si hi ha un incendi cal deixar que creme o bé cremar-ho nosaltres, com feien els nostres avantpassats. Ells cremaven el bosc abans no es cremara sense control. Malauradament, la nostra política forestal prohibeix de fer això. Només experimentalment es permet a Catalunya i a les Canàries. És ben habitual als EUA i a Austràlia.

—**Així doncs, dieu que cal cremar el bosc?**

—Això s’ha fet sempre. Al cap i a la fi, si un terreny es crema al febrer, ja no es cremarà a l’agost, que és quan hi ha ràfegues de 50 km/h, 40 graus de temperatura i una humitat del 25%. Si l’espurna pren en eixes condicions, en ple mes d’agost, l’incendi és imparable. Jo he presenciat un incendi d’aquesta mena a Austràlia, on l’any 2009 van morir 173 persones en un dia. Aquí, afortunadament, no hem tingut casos com eixos. En els incendis hi ha dos aspectes: l’un és el purament ambiental i l’altre és el de seguretat. En aquest últim caldria, sense voler ser alarmista, prendre’s les coses molt seriosament perquè tenim molta gent vivint en urbanitzacions a tocar dels boscos. El pi que el propietari ha plantat al xalet és en contacte amb el pi de la zona de bosc, de manera que hi ha una continuïtat que, en cas d’incendi, pot ser fatal. Fixeu-vos en la diferen-

cia: els masos eren a la muntanya però al voltant sempre hi havia una era, de manera que les cases no tenien contacte amb el bosc.

—**Els incendis no es tenen en compte a l’hora de fer planejaments urbanístics, doncs.**

—No, no és fa cap política de prevenció, i això és molt perillós. En el passat, els boscos mediterranis es van caracteritzar per la discontinuïtat. Hi havia zones de pastura, cultius, boscos... Però entre la dècada dels 60 i 70 hi va haver un procés molt intens d’emigració cap a zones urbanes que va fer que ara, en el 10% del territori, hi visquen el 80% de les persones. L’activitat agrícola i ramadera s’ha abandonat, de manera que on fins aleshores hi havia cultius ara hi ha matolls i pinars. D’ençà de l’època dels romans, les nostres muntanyes mai no havien tingut tanta vegetació com ara. És clar, quan deixes tant de territori abandonat, la vegetació creix. Si hi poses l’espurna, l’oxigen i el foc, ja ho tens fet! I una volta s’enceta, si les condicions meteorològiques són propícies, resulta imparable. La gent que fa foc al camp m’ho comenta: de foc, en sap fer qui en sap. Cal tenir certes habilitats, saber-ne. El coneixement de saber fer foc l’hem perdut.

—**A Osca, dels 120 incendis registrats la setmana passada, la meitat eren deguts a focs agrícoles.**

—Perquè els agricultors han perdut els coneixements que tenien els seus pares. Els llauradors cremen quan des de la gestió forestal els diuen que ho poden fer. Però els de la gestió forestal moltes voltes no són a peu de camp i no saben exactament quin és el moment idoni. La situació és perillosa: tenim més biomassa que mai i no tenim gent al camp que sàpiga gestionar-la.

—**Com a gestors forestals, què proposeu?**

—La gestió forestal actual consisteix a no fer res a l’hivern, estar expectants a l’estiu i si s’encén un foc, apagar-lo. L’experiència ens diu que com més anys tingues èxit en l’extinció, més gran serà l’incendi següent.

—**Això és cridar el mal temps.**

—Això té un nom científic: el paradigma de l’extinció total. Si en aquest despatx hi haguera un incendi, com més llibres, més possibilitat que agafe i siga de gran extensió. És tan simple

PRATS I CAMPS

com això. Cal dir que l'administració ha invertit molts diners en prevenció d'incendis. Caldria considerar si no hauria valgut més d'invertir eixos diners a fixar la població a l'interior. El paisatge mediterrani típic és el paisatge del conreu, del matoll, del bosc... En definitiva, un paisatge divers. En els estudis hem vist que la vegetació es recupera amb facilitat i que els sòls, com que són mals conductors de la calor (de fet, una rata amagada sota terra sobreviu perfectament a un incendi) també aguanten prou bé. És diferent quan en algun punt les temperatures arriben a 700 graus, perquè aleshores sí que hi ha una alta degradació del sòl. Però un foc de baixa intensitat no és gaire negatiu.

—Així doncs, hi ha incendis bons i incendis dolents?

—Des del punt de vista ambiental, si hem d'acceptar que hi ha d'haver incendis, n'hi ha que són molt negatius i n'hi ha que són poc negatius i formen part de l'ecosistema. Per exemple, un incendi a l'estiu, amb molta intensitat, és molt negatiu perquè modifica l'estructura de la terra. A més, al cap de dos mesos d'un incendi a l'agost ve la pluja de la tardor,

que erosiona molt. En canvi, amb un foc controlat al febrer es crema una línia de 200 metres, la intensitat és baixa, la vegetació es recupera, el terreny no es troba tan afectat i hem evitat que a la resta del territori hi haja un incendi.

—Cremar per a evitar incendis. Això sona subversiu...

—Quan jo parle amb companys de feina, els explico açò i ho veuen estrany. Pense que els qui som estranys som nosaltres. Les societats humanes han utilitzat el foc sempre. Els qui no l'utilitzen i l'hem transformat en un enemic és la nostra societat *urbanita*. El foc és més barat que qualsevol altra ferramenta, com ara posar grans màquines a *netejar* boscos. Els efectes de la gran maquinària sobre el sòl són molt negatius.

—Així doncs, va més bé el foc que no una neteja potent del bosc?

—Sí. Es fan desbrossaments del bosc que són terrífics, sembla que hi haja caigut una bomba. Ara, quan fas focs controlats has d'anar amb molta cura perquè, amb tanta biomassa com hi ha, és molt fàcil que se te'n vaja de les mans. Al rerefons, hi ha un problema, que és que l'interior s'ha deixat abandonat. Cal

fer polítiques perquè la gent retorne als pobles.

—Però això no és prioritari per a cap polític.

—Doncs s'ho haurien de fer mirar, perquè els països desenvolupats del món, especialment els escandinaus, tenint una població escassa, han sabut fixar la població a les zones rurals i han continuat aprofitant els recursos naturals. És que a voltes sembla que les zones d'interior no serveixen per a res, perquè en el PIB representen molt poc i, a més, no donen vots. Però què produeix el massís del Caroig? Aigua, paisatge, cultura...

—Posem per cas que hi ha un incendi. Com cal actuar?

—Després de molts anys de tècniques de rehabilitació i de restauració, els qui treballem en açò pensem que la primera opció, en la major part dels incendis, és no fer res perquè és la cosa més barata i més eficient. És diferent quan hi ha un incendi que ha cremat molta superfície, perquè l'erosió és molt intensa i hi ha molta superfície sense coberta vegetal. En eixe cas, primer de tot cal mirar si el dany no és prou gran per a evitar de fer alguna cosa. Perquè fer alguna cosa

L'expert i l'espurna del Caroig

PRATS I CAMPS

Quan tenia 12 anys, Artemi Cerdà va viure molt de prop un incendi. Feia acampada prop del Caroig quan una espurna va botar foc en algun punt del massís. Durant quatre dies el foc va arrasar un radi de 50 quilòmetres, sense parar. A Artemi i als seus amics els van haver d'evacuar. Amb els anys, marxà a València per a estudiar geografia i història a la mateixa facultat on ara fa classes. Va decidir d'especialitzar-se en geografia, i més concretament en hidrologia del sòl. "Per a fer la tesi vaig haver de mostrejar sòls i em trobava que hi havia moltes evidències que en aquell sòl que analitzava hi havia hagut incendis. Aleshores, em va tornar al cap la imatge del Caroig." D'ací va nàixer el seu interès per l'efecte dels incendis sobre els sòls, una disciplina que aleshores encara no era explorada a l'estat espanyol. A base de llegir, de fer treball de camp, assistir a congressos internacionals, a base d'investigar, en definitiva, Artemi Cerdà és avui un dels màxims experts en la matèria a l'estat. L'any 2007 fou un dels impulsors de Fuego-red, una xarxa formada per 150 membres que vol posar en contacte els qui treballen en aquesta àrea amb l'objectiu de millorar la divulgació i incidir en la gestió forestal. És, a més, membre del Soil Erosion and Degradation Research Group. Les seues idees (no fer res després d'un incendi, utilitzar el foc per a combatre els focs, etc.) –admet– poden sonar "subversives", però responen a una màxima: "Els incendis formen part de l'ecosistema mediterrani. Cal que els humans ens reconciliem amb el foc."

significa obrir camins, xafar el terreny, eliminar part dels arbres, fer-hi entrar erugues, bulldozers, maquinària per a plantacions... I tot plegat és molt negatiu perquè la situació del sòl és d'una gran fragilitat.

—Ni tan sols cal retirar-hi els arbres cremats?

—Jo no els llevaria. Per a molts són un niu de plagues; per a nosaltres són un niu de diversitat biològica. En els arbres cremats és on es recuperen els insectes i quan cauen fan una gran aportació de matèria orgànica. Si s'eliminen ha de ser

per una raó de seguretat, perquè són al costat d'algun camí. En tot aquest debat cal diferenciar molt bé què és recomanable des del punt de vista ambiental i què és recomanable des del punt de vista de la seguretat.

—Però fa mal d'ulls, una muntanya cremada.

—És una qüestió d'educació: ens han ensenyat que el foc és dolent, és degradació... Cal que ensenyem que els incendis formen part del nostre ecosistema. A banda, hi ha la qüestió mèdica: els incendis sempre passen a

l'estiu, quan els mitjans no tenen notícies. De manera que, així que hi ha un incendi, ho converteixen en primera notícia i alimenten el dramatisme.

—Els missatges institucionals són just al contrari d'això que reclameu.

—Primer de tot, cal salvar les vides i les propietats. No es poden arriscar vides per una gestió forestal inadequada. No té cap sentit que les urbanitzacions siguin al costat dels boscos i que, damunt, es planten pins al jardí.

—Què us sembla que el Dia de l'Arbre els xiquets planten arbres?

—El problema és que hi ha massa arbres i, quan hi ha secada, una part es moren, cosa que origina incendis terribles. Per tant, cal tenir cura dels que tenim, no plantar-ne més. Encara és pitjor que plantem pins, perquè abans tenien cert valor econòmic, però ara no en tenen. El pi es paga a un euro!

—Siga com siga, ens hem de reconciliar amb el foc.

—És clar, necessitem gent que sàpiga treballar amb el foc i gestione les nostres muntanyes. Altrament, alimentem un gran incendi, de tanta biomassa com es va acumulant.

—Així, doncs, espereu un gran incendi...

—Sí, sí. Això que ha passat als Pirineus era molt previsible. Si no hi retorna gent que tinga pastures, que pugui fer focs naturals a l'hivern... és possible que en un dia de ponent fort comence un incendi al Pirineus bascos, passe als aragonesos i arribe fins als Pirineus catalans. Hi ha les circumstàncies de continuïtat perquè això passe. Però fer entendre els meus arguments és molt difícil mentre tinguen efecte els treballs d'extinció. I quan jo tinga raó, la situació serà tan greu que no es recordaran que algú ho va advertir.

—Diuen que enguany és any de secada. Els incendis d'aquestes setmanes poden ser l'avantsala d'un estiu calent en matèria d'incendis.

—Si no plou a la primavera, tindrem un estiu de vigília. Pot ser que no tinguem tant de vent, ni altes temperatures; però òbviament les condicions són ideals perquè siga un any d'incendis. I si plou molt creixerà molta vegetació, que s'emmusteïrà a l'estiu i tornarem a tenir problemes.

Violeta Tena